

O denacionalizaciji Gradišćanskih Hrvata

Analiza objavljenih podataka o popisu stanovništva u posljednjih 100 godina otkriva — posebno na primjerima narodnih manjina — gotovo tradicionalni interes Beča za Gradišćanske Nijemce u zapadnoj Ugarskoj do njenog pripojenja Austriji 1921, zatim za južnu Korušku i južni Tirol. U povijesnom razvoju Austrije, posebno od nagodbe 1867, statističkoj znanosti posvećena je golema pažnja. Ona je svojim metodama istraživanja i prezentiranja podataka sve više korištena i u nastojanjima koja su imala cilj da denacionalizacijom utru put nacionalno njemačkoj homogenizaciji Austrije.

Takva nastojanja možemo pratiti na promjenama i dopunama zakona o popisu stanovništva, kad se statističkom znanosti želi dokazati sve veća prostorna raširenost njemačkog jezika što u krajnjoj liniji znači njemačkog naroda.

Do kraja prvoga svjetskog rata i rasula Monarhije statistika je morala dokazivati opravdanost teritorijalnih pretenzija, tj. planova o širenju tadašnjih granica njemačkoga etničkog prostora Austrije. Tendencije za proširenje etničkog prostora Austrije branili su poznati bečki krugovi potrebom »zaokruživanja« geografskih cjelina. Na razmeđu XIX i XX st. uložila je Austrija veliki napor da u zapadnoj Ugarskoj stvori, organizira i u jedan pokret poveže središta koja će, u ime Beča, najprije poticati nastojanja da se dokaže kako je u zapadnoj Ugarskoj upotreba mađarskog jezika ograničena na mali broj stanovništva. U drugoj etapi ta će središta istaći zahtjev za pripajanjem teritorija zapadne Ugarske Austriji. U razdoblju denacionalizacije poslije prvoga svjetskog rata austrijska statistika je, koristeći se brojnim mogućnostima, uklopljena u neskrivena nastojanja da dokaže jezičnu i nacionalnu monolitnost austrijskog državnog prostora, osobito na jugu, u Koruškoj, i na istoku, u Gradišću. Na takav zaključak upućuje nas posebno najnoviji savezni zakon o popisu pučanstva donesen u bečkom parlamentu 7. VII 1976. godine.

Statističko utvrđivanje broja Gradišćanskih Hrvata, točnije neprestano falsificiranje tog broja s pomoću statističkih metoda od godine 1880. do 1971, pokazuje svu vratolomiju irealnih »službenih« statističkih brojeva. Tu našu ocjenu najbolje potvrđuju rezultati posljednjeg izvanrednog i nametnutog popisa manjina 14. XI 1976. Utvrđivanje broja Gradišćanskih Hrvata u posljednjih 100 godina omogućava nam da odredimo tri etape u austrijskoj statističkoj praksi razbijanja narodnog bića na nekoliko varijanti njihove jezične i kulturne pripadnosti, radi lakše asimilacije.

a) Godine 1880. u rubriku o jezičnoj pripadnosti stanovnika uvodi se termin »razgovorni jezik«. Zakon o popisu je pitanje — razgovorni jezik — definirao ovako: »jezik kojim se pojedinac obično služi u javnom životu«. Tako definiran odgovor na osnovno pitanje popisa osigurava njemačkom jeziku dominantan položaj i jača asimilacione tendencije.

b) Godine 1934. dolazi se u Austriji do spoznaje da je termin »razgovorni jezik« i njegovo tumačenje iz 1880. god. nedovoljno efikasno sredstvo germanizacije narodnih manjina. Nosioci asimilacije donose drugo, jasnije tumačenje zakona koje je popisivačima i stanovništvu Austrije rubriku jezične pripadnosti ovako objasnilo: Jezična pripadnost određuje se jezikom u čiji se kulturni krug ubraja upitani stanovnik. Od tada je, uz asimilaciju na austrijskom državnom prostoru, započeo brži razvoj netrpeljivosti, predrasuda i šovinizma.

c) Godine 1951. nastaje u austrijskom zakonodavstvu o popisu stanovništva svojevrstan kuriozitet, do tada nepoznat u evropskoj statističkoj praksi. Popisni formular br. 1 dobiva 1951. novi naslov »Umgangssprache« — saobraćajni govor. U Gradišću je taj formular Gradišćanskim Hrvatima postavljao ova pitanja o služenju hrvatskim jezikom:

Njemački	Hrvatski	Njemačko-hrvatski	Hrvatsko-njemački	Hrvatsko-mađarski	Mađarsko-hrvatski
----------	----------	-------------------	-------------------	-------------------	-------------------

A. Kretanje broja Gradišćanskih Hrvata 1880—1934. god.

Već postojećem nepovoljnom tumačenju pojma materinjeg jezika iz god. 1880, prema kojem se dobivao broj pripadnika neke narodne manjine, a o njemu su ovisila rješenja osobito školskih pitanja, dodala je austrijska statistička metoda 1951. novo razbijanje narodnog bića u 6 kombinacija. Koruški Slovenci prolaze 1951. još teže, budući da je popisni formular bečke statistike razbijao na 8 kombinacija njihovo narodno biće, stvorivši umjetnu jezičnu skupinu »windisch«.

Godina	Hrvata	Nijemaca	Mađara	Kotar	Broj hrvatskih sela
1880.	5.362	2.632	253	Neusiedl	6
1934.	4.749	4.083	621		
1880.	9.592	1.197	203	Eisenstadt	9
1934.	12.190	1.644	258		
1180.	2.642	1.251	26	Mattersburg	4
1934.	2.836	1.605	50		
1880.	9.797	516	205	Oberpullendorf	12
1934.	10.807	561	162		
1880.	4.825	528	57	Oberwart	14
1934.	3.352	1.311	147		
1880.	6.716	3.563	72	Güssing	20
1934.	5.464	5.014	18		

Tablica 1. Kretanje broja stanovnika hrvatskih sela Gradišća 1880—1934. prema nacionalnoj i jezičnoj pripadnosti.

U gornjoj tabeli prikazano je kretanje statističke denacionalizacije Gradišćanskih Hrvata u jednom stoljeću. Navedeni podaci obuhvaćaju samo ona hrvatska sela koja su 1921. pripala Austriji, odnosno Gradišću. Kretanje broja Gradišćanskih Hrvata od 1880. do posljednjeg popisa stanovništva prije drugoga svjetskog rata bilo je prema »službenoj« statistici kao što pokazuje tabela.

Komparativna tabela rađena je prema kotarima da bi se, uz opće kretanje broja Hrvata, dobio i prirast, odnosno pad broja Hrvata prema geografskom prostoru Gradišća. Ona u cjelini pokazuje takva odstupanja od svih zakona o razvitku populacije da bi neupućenog promatrača mogla navesti na apsurdne zaključke. Tako primjer sjevernog kotara Neusiedl pokazuje pad broja Hrvata u 54 godine za 613, dok je broj Nijemaca za period od 54 godine porastao u 6 hrvatskih sela za 1451. Također i kotari na jugu Gradišća: Oberwart i Güssing pokazuju jaku tendenciju smanjenja broja Hrvata u 34 hrvatska sela. U ta dva kotara smanjen je broj Hrvata za 2725, a kako je broj Nijemaca uvećan za 2234 može se pomisliti da je na jugu Gradišća u te 54 godine harala nepoznata epidemija od koje su umirali samo Gradišćanski Hrvati, dok su Nijemci jedini bili imuni (!), jer je broj Nijemaca veći za 2234.

Positivno kretanje broja Hrvata bilježimo, između 1880. i 1934, samo u kotaru Eisenstadt, gdje je broj Hrvata u samo 9 sela porastao za 2598 osoba. Također je pozitivan porast broja Hrvata, iako nešto manji, u kotaru Oberpullendorf + 1010, dok je broj Nijemaca porastao u tih 12 sela za samo 45.

Kotar	Nijemaca	Hrvata
Neusiedl	1.451	613
Eisenstadt	447	2.598
Mattersburg	354	194
Oberpullendorf	45	1.010
Oberwart	783	-- 1.473 (najveći pad)
Güssing	1.451	- 1.252

Tablica 2. Porast broja Nijemaca u hrvatskim selima Gradišća 1880—1934.

U ukupno 65 sela Gradišća, u kojima su živjeli Hrvati, austrijska statistika prezentira ovakve rezultate za period 1880—1934:

Godina	Hrvata	Nijemaca	Mađara
1880.	38.934	9.687	823
1934.	39.398	14.216	1.256

Tablica 3. Kretanje broja stanovnika u 65 hrvatskih sela prema upotrebi materinjeg jezika.

Prema rezultatima iz tablice 3 može se ukupno kretanje germanizacije hrvatskih sela u toku 54 godine izraziti ovakvim statističkim omjerom u korist asimilacije: 1454 : 4529 koliko je porastao broj Nijemaca.

B. Kretanje broja Gradišćanskih Hrvata 1951—1971. god.

Kao matični narod posebno smo zainteresirani za rezultate popisa poslije drugoga svjetskog rata. U posljednjih 30 godina Gradišćanski su Hrvati u svom petstoljetnom povijesnom razvoju, nesumnjivo, u najtežim uvjetima borbe za očuvanje hrvatskog jezika, kulture, tradicije i narodne svijesti. Posredstvom novina, radija i drugih sredstava političkog pritiska nastojalo se tu narodnu manjinu najprije izolirati od Hrvatske i Jugoslavije pod prijetnjom iseljenja. Zatim se protiv narodnog bića djelovalo posebno germanizacijom putem škola, dječjih vrtića i uprave.

Uključivanje statističke znanosti u agresivnu germanizaciju postaje već od prvog popisa poslije drugoga svjetskog rata upravo šokantno. Godine 1951. uveden je — kako smo uvodno istakli — u popis stanovništva »Umgangssprache«, saobraćajni govor za utvrđivanje nacionalnog identiteta. Što se zapravo željelo postići statistikom i popisom može, bez posebnog napora, zaključiti svaki objektivni analitičar upitnog listića. Kad se takav upitni list popunjava u nekoj hrvatskoj porodici onda se — prema shemi pitanja koja smo prikazali u uvodnom dijelu — zapravo nasilno razbija nacionalni identitet u pet kvalitetno i strukturalno različitih kombinacija.

Osim one prave hrvatske, pobrinula se statistika 1951. god. za još četiri moguće i sugerirajuće jezične kombinacije: njemačko-hrvatska, hrvatsko-njemačka, hrvatsko-mađarska i mađarsko-hrvatska. Rezultati takvog popisivanja i utvrđivanja broja Gradišćanskih Hrvata u posljednja tri popisa daju državnoj upravi, političkim strankama a posebno ministarstvu za školstvo i prosvjetu nepovoljne i veoma zabrinjavajuće podatke koji su prikazani u tablici 4 i 5.

Institucije austrijske uprave, posebno školske, operiraju brojem Gradišćanskih Hrvata koji je dobiven zbrajanjem kolone »Hrvatski«. Broj Hrvata iz preostale 4 kombinacije službeno i statistički ne uračunava se više u broj pripadnika Gradišćanskih Hrvata. Upravo to ima najdalekosežnije posljedice, posebno u školskom pitanju gdje se za otvaranje razreda u kojem bi se učio hrvatski jezik zahtijeva određena brojčana vrijednost.

Mada je pred nama jedan austrijski statistički kuriozitet, činjenica je da se rezultati tog kurioziteta upotrebljavaju u državnim i upravnim institucijama kao navodno mjerilo stvarnog stanja. To se osobito osjeća u školskom pitanju. Prema takvom rezultatu popisa bilo je 1971. godine u Gradišću samo 6600 Gradišćanskih Hrvata (!), kojima je saobraćajni govor hrvatski i 17.933 koji se javljaju u četiri moguće kombinacije. Dakle, ako bi austrijske državne i školske institucije htjele biti naročito sklone Hrvatima, mogle bi uvažiti da danas u Gradišću »službeno« ima samo 24.533 Hrvata. Međutim, taj broj značio bi samo to da je od 1951. do 1971.

Kotar i godina	Saobraćajni jezik						Ukupno Hrvata
	Njemački	Hrvatski	Njemačko- hrvatski	Hrvatsko- njemački	Hrvatsko- mađarski	Mađarsko- hrvatski	
Kotar Neusiedl							
1951.		1.024	609	1.841	4	5	3.483
1961.	4.415	2.251	214	456	3	—	2.924
1971.		131	2.134	1	2	—	2.268
Kotar Eisenstadt							
1951.		6.156	982	4.299	5	9	11.451
1961.	3.420	8.657	523	505	—	—	9.685
1971.		1.937	5.867	7	1	—	7.812
Kotar Mattersburg							
1951.		386	733	1.355	3	—	2.477
1961.	1.890	784	443	826	2	—	2.055
1971.		220	1.750	—	2	—	1.970
Kotar Oberpullendorf							
1951.		3.925	907	4.614	63	29	9.538
1961.	955	7.085	254	154	21	2	7.516
1971.		2.955	1.380	2.143	14	6	6.498
Kotar Oberwart							
1951.		2.564	130	962	11	1	3.668
1961.	773	2.814	55	144	4	6	3.023
1971.		722	1.990	2	2	1	2.717
Kotar Güssing							
1951.		1.667	467	1.711	2	—	3.847
1961.	6.533	2.222	374	328	—	—	2.924
1971.		635	2.601	12	1	—	3.249

Tablica 4. Kretanje broja Gradišćanskih Hrvata 1951—1971. u 65 hrvatskih sela na osnovi upotrebe jednog od navedenih jezika u javnom životu.

germanizirano 11.423 Hrvata. Porast broja Nijemaca u hrvatskim selima, tj. stanovnika kojima je njemački jezik postao jezik njihove komunikacije, izračunao sam samo za god. 1961, smatrajući da je taj primjer dovoljan za osvjetljavanje tendencije smanjenja broja Hrvata pretvarajući ih u Nijemce. Prema tome, grupa asimilanata na čelu s Robakom, vođom asimilacionog pravca, a uz svesrdnu podršku stranačkih, upravnih, školskih i drugih institucija, uspjela je uz zdušnu pomoć štampe, radija i televizije da, unatoč jasnim odredbama i širokoj autonomiji iz čl. 7, unaprijedi asimilaciju. Burgenlandski ideolozi, osobito tzv. socijalnih teorija, opravdavali su germanizaciju Hrvata jednakopravnošću koju će hrvatska sela dobiti kad se integriraju u njemački jezik.

Godina	Nijemaca	Hrvata	Hrvata u četiri kombinacije	Ukupno Hrvata
1951.		15.729	20.227	35.956
1961.	17.986	23.813	4.326	28.139
1971.		6.600	17.933	24.533

Tablica 5. Pregled stalnog pada broja Hrvata 1951—1971.

Zbrajanjem statističkih brojeva prema hrvatskim selima pojedinih kotara dobivamo zapravo ove službene »statističke« podatke o germanizaciji Gradišćanskih Hrvata od 1951. do 1971.

Prema tome, Robak i drugi burgenlandski ideolozi nudali su Gradišćanskim Hrvatima u zamjenu za hrvatski jezik i kulturu veće ekonomske i političke šanse u austrijskom društvu. Ako misao saveznog zastupnika Robaka i drugih ideologa do kraja pojednostavnimo, ona znači: Hrvati, osobito poslije drugoga svjetskog rata, mogu doći do ravnopravnosti s većinskim narodom samo vlastitim samouništenjem. U tom kontekstu treba prići analizi statističkih podataka u posljednjih 100 godina. Pri tom valja najprije imati na umu da opadanje broja Gradišćanskih Hrvata znači u isti mah i sužavanje teritorija Gradišćanskih Hrvata, što se posebno teško odražava u školskom pitanju. Još u XVIII st. Hrvati su u Gradišću živjeli u 118 sela. Do početka drugoga svjetskog rata taj je broj smanjen za 53 sela. Intenzivno ponjemčivanje Hrvata poslije 1950-ih godina suzilo je teritorij Gradišćanskih Hrvata za još 15 sela! Od 65 hrvatskih sela uoči drugoga svjetskog rata do danas je, zbog intenzivne germanizacije, ostalo još samo 40 sela.

Za ilustraciju sužavanja teritorija navest ćemo primjer velikoga hrvatskog sela Vorištan.

Kretanje broja Hrvata u Vorištanu, kotar Željezno, od 1880. do 1971. pokazuje ovakvu kronološku krivulju nasilne i službene — statističke germanizacije.

Godina									
1880.		1910.		1934.		1961.		1971.	
Hrvata	Nijemaca	Hrvata	Nijemaca	Hrvata	Nijemaca	Hrvata	Nijemaca	Hrvata	Nijemaca
1737	291	2.163	261	2.118	403	1.615	766	278	2.022

Tablica 6. Kretanje broja Nijemaca u hrvatskom selu Vorištan 1880—1971.

Zanimljiv je popis koji je 1963. obavila biskupija Gradišća. Prema tom popisu imala je biskupija 37.828 vjernika hrvatske nacionalne pripadnosti, dok je prema državnoj statistici 1961. bilo u Gradišću samo 28.139 Hrvata u svih 5 kombinacija! Nema sumnje da je popis biskupije, koji je obavila crkva, znatno bliži realnom broju Gradišćanskih Hrvata, mada se pravi broj Hrvata 1963, zajedno s onim iz Beča, kretao oko 60.000. U svakom slučaju, službene austrijske statistike, osobito 1951—1971. god., najbolje pokazuju koliko je ugrožen nacionalni identitet Gradišćanskih Hrvata.

Ako denacionalizaciju Gradišćanskih Hrvata promatramo u posljednjih 80 godina, ona, prema službenim statistikama, u 65 hrvatskih sela Burgenlanda daje ovakvu krivulju germanizacije:

Narodnost	Godina 1880. (u vrijeme hrvatskih škola)	Godina 1910. (hrvat. osn. škole)	Godina 1934. (pri kraju prve austrijske republike)	Godina 1961. (neposredno poslije Držav. ugovora)
Hrvata	38.934	41.813	39.398	28.734
Nijemaca	9.637	9.968	14.216	17.885
Mađara	823	4.304	1.256	260
Ostalih	103	226	47	197
Ukupan broj stanovnika u 65 hrv. sela	49.497	56.311	54.917	47.076

Tablica 7. Kretanje broja svih stanovnika u 65 hrvatskih sela Gradišća.

Demografska krivulja i krivulja denacionalizacije Gradišćanskih Hrvata u 65 sela, gdje su oni u drugoj polovici XIX st. imali apsolutnu većinu, upućuje na dvije očite tendencije:

- a) pad ukupnog broja stanovništva u hrvatskim selima;
- b) ubrzani rast broja njemačkog stanovništva u hrvatskim selima, dakako, na štetu broja Hrvata.

Statistički grafikon, također, jasno govori da je pad broja stanovnika u hrvatskim selima Burgenlanda kronološki započeo nakon pripojenja Austriji 1921, a da je osobito veliko opadanje broja stanovništva u hrvatskim selima zabilježeno poslije drugoga svjetskog rata. Uzroci tome su dobrim dijelom i u nepostojanju bilo kakve industrije u hrvatskim mjestima Gradišća. Investicije u industriju Gradišća u pravilu zaobilaze hrvatska sela. Investiciona diskriminacija prema Gradišćanskim Hrvatima potresa njihovu socijalnu strukturu, potiče neprestano iseljavanje a time se također ubrzava proces asimilacije.

ZUSAMMENFASSUNG

ÜBER DIE DENATIONALISIERUNG DER BURGENLÄNDER KROATEN

Der Verfasser analysiert den Denationalisierungsprozess der Burgenländer Kroaten während der letzten hundert Jahre, wozu er die Resultate der Volkszählungen von 1880 bis 1971 nutzte. Die statistische Praxis, ein Volkswesen in verschiedene Varianten sprachlicher und kultureller Zugehörigkeit aufzuspalten, hat er durch drei, ihren Problemen nach grössere Zeiträume betrachtet. Damit in Verbindung kommt er zu folgenden Schlußfolgerungen:

1. Im Jahre 1880 wurde von der Zentralstatistik in das Formular zur sprachlichen Zugehörigkeit der Einwohner der Terminus »Umgangssprache« eingetragen. Dem statistischen Manipulieren der Kategorie »Muttersprache« wurden 1880 starke Impulse gegeben, da das Volkszählungsgesetz die »Umgangssprache« als jene Sprache definierte, deren sich eine Person im *öffentlichen* Leben bedient. Das Gesetz, das auf diese Art und Weise die Kategorie der Sprache bestimmt hatte, verfolgte folgenden Zweck: der Staatssprache – dem Deutschen – eine vorherrschende Stellung zu sichern und schon dadurch den Assimilierungstendenzen Vorschub zu leisten.

2. Im Jahre 1934 kam man in Wien zu der Erkenntnis, dass der Terminus »Umgangssprache« und seine Erläuterung von 1880 nicht genügend stark auf den Denationalisierungsprozess der nationalen Minderheiten gewirkt hätten. Es wurde eine andere »klarere« Erläuterung angenommen, die den Zählungsführern und Österreichs Bürgern die Frage der sprachlichen Zugehörigkeit folgendermassen erklärte: die sprachliche Zugehörigkeit wird durch jene Sprache bestimmt, zu deren Kulturkreis man den befragten Einwohner zählen kann.

3. Im Jahre 1951 kam in der österreichischen Gesetzgebung zur Volkszählung eine eigenartige und neue, der europäischen statistischen Praxis vollständig unbekanntes Kuriosität auf. Das Zählungsformular Nr. 1 erhielt nämlich einen neuen Titel – »Umgangssprache«. Das neue Formular stellte, insbesondere an die Burgenländer Kroaten, folgende sechs Fragen, aus denen erhellen sollte, in welcher Sprache sich diese nationale Minderheit im öffentlichen Leben verständigt. Dabei werden folgende Kombinationen angeführt: Deutsch, Kroatisch, Deutsch-Kroatisch, Kroatisch-Deutsch, Kroatisch-Ungarisch, Ungarisch-Kroatisch.

Den Methoden statistischer Denationalisierung, deren Ziel es war, die Zahl der Kroaten ständig zu vermindern und dadurch zur Stärkung der Erkenntnis von ihrem angeblich schnellen Aussterben beizutragen, wurde von den Assimilierungszentren nach 1955 auch ein beharrliches Ignorieren des Artikels 7 des Staatsvertrags hinzugefügt. In Verbindung damit macht der Autor auf die Tätigkeit der antikroatischen Front aufmerksam, die hauptsächlich aus dem Schosse der Sozialistischen Partei gesprossen ist und keinerlei Tendenz zeigt, die nationale Minderheit und ihre Rechte auf zusätzlichen Schutz anzuerkennen. Antikroatische Propaganda sowie öffentliche Befürwortung der Denationalisierung wurde – folgert am Schluss der Autor – von der österreichischen Gesetzgebung nicht bestraft.